

Memoriālajos muzejos, kur saglabāta lauku vide, apbūves kompleksā noteikti ir arī pirts.

“Muzejos pirtīm nav jādarbojas kā pirtīm, bet tā piedod plašāku skatījumu par šo lauku vidi,” saka Piebalgas muzeju apvienības “Orisāre” vadītāja Līva Grudule. Rakstnieka un publicista Kārļa Skalbes “Saulrietu” pirtiņai no oriģinālā nekās nav palicis, tā ir

Pirtsmīli un pirtniecība

Cēsniece **Dzintra Kozaka** jau vairākus gadus sevi sauc par pirtsmīli. Pati ir arī pirtiece. Viņa septiņus gadus Cēsīs vadīja Pirts skolas filiāli.

“Jau daudzus gadus biju pirtī gājēja, aizgāju mācīties, domādama, ko gan man var iemācīt. Izrādījās, ka nemaz neesmu tik gudra. Pirtī iet ir jāmāk,” saka cēsniece un atgādina, ka Latvijā ir daudzas Pirts skolas, bet SIA “Pirts skola” Brantu muižā, kurai filiāles ir arī citviet, ir vienīgā akreditētā profesionālās izglītības iestāde. To beidzot, audzēknis saņem pirtnieka diplomu, analoģu ikvienai profesionālai izglītībai. Pārējās Pirts skolas darbojas kā interešu izglītības kursi.

Cēsīs Pirts skola darbojas septiņus gadus. Ik gadu tajā mācījās līdz desmit interesenti. “Ko var mācīties pirtnieks? Cilvēka anatomiju, bioloģiju, par masāžām, nodarbības vadīja ne tikai pirtnieki, arī dziednieki, mācījāmies arī darba drošību, medicīnisko palīdzību,” pastāsta Dzintra un uzsver, ka būt pirtniekam ir liela atbildība par pirtsmīļa labsajūtu un veselību.

Ar gandarījumu viņa uzsver, ka grupa, kurā viņa mācījās, aizvien reizi nedēļā satiekas pirtī. Mazi svētki ir braukšana kopīgi lasīt zāles slotiņām, to siešana. “Ir cilvēki, kuri svētdienās iet baznīcā, ir tādi, kuri ceturtdienā iet pirtī. Uz pirti iet pēc sajūtām, pēc smaržām, kadīķu un egļu pieskāriena, pēc siltuma, kompānijas, arī tradīcijas, paraduma dēļ. Pirtī iešana ir mana vienīgā nopietnā aizraušanās,” pārdomās dalās pirtiece.

Dzintra atzīst, pirms mācījās Pirts skolā, visas pirtis šķitās labas. “Pirtī jau nevar justies slikti. Saka - ja vien var līdz pirtij aiziet, tad pirts darīs tikai labu. Taču svarīgi, kāda ir lāva, kāda gaisa apmaiņa un vēl daudzi šķietami sīkumi,” pastāsta Dzintra, uzsverot, ka iešana pirtī ir rituāls, ne tikai nomazgāšanās vai izkarsēšanās.

Pirtiece atgādina, ka daudziem vecās pirtis saistās ar akmeņiem, ūdens liešanu un pēršanu. Šodienas pirts ir atīstījusies. “Nedomāju, ka senie latvieši no augiem gatavoja skrubīšus. Skrubēšanās ir no spa procedūrām, tā ir sava veida masāža. Pēc pēršanas ir lutināšana – ķermeni ieziež ar medu,

Iederas lauku sētā

ēka, kur vēl var iekārtot ekspozīciju. Tajā vietā pirtiņa atradusies arī K.Skalbes bērniņā, jau tad bijusi veca. Viņš trīsdesmitajos gados to atjaunoja. Padomju laikā pirtiņu izmantoja gan vietējie, gan mākslinieki, kuri vasarās dzīvoja “Saulrietos”. Tagad tā nokalpojusi savu laiku. Brāļu Kaudzīšu “Kalna Kaibēnos” var vizuāli redzēt, kāda izskatījās pirts laikā, kad dzīvoja rakstnieki. “Muzejs ir pētnieciska iestāde, ja tiek veik-

ti kādi rituāli, tiem jābūt pamatotiem,” atgādina L.Grudule.

Viņa pastāsta, ka K.Skalbes bērniņas tēlojumos ir aprakstīts, ka pirtiņa ir kā saieta vieta. “Saulrietu” pirtiņa apkārtnē bija vienīgā. Tur vietējie satikās, izrunāja lietas. “K.Skalbe saka – pirts ir kā senajiem romiešiem foruma vieta vai citiem baznīca, jo te vīri izrunāja pasaules jautājumus, izsprieda, kā kam būt. Tur cilvēks atbrīvojas, daudz ko uztic otram,

kopā izspriež. Pirtī visi vienādi, nav svarīgi, kāds kuram stāvoklis sabiedrībā. Pirtī dzima bērni, kas jaunajai paaudzei nesaprotami,” bilst L.Grudule un uzsver: “Pirts savā ziņā bija sakrāla. Vecajās pirtīs muzejos varam to akcentēt, lai vismaz saglabājas priekšstats, ka tā nav vieta, kur pasēdēt uz lāvas un iedzert alu.

Muzejniece atgādina, ka laika gaitā zuda agrākā nepieciešamība pēc pirts. “Pirts latvietim bija svē-

ta, tā bija saikne ar pirmskristietības laiku, ar dabu. Pirts bija mazas. Cilvēku vienā mājāsaimniecībā nav palicis vairāk, bet pirts ceļam daudz lielākas. Tolaik mazajās visiem pietika vietas,” pārdomās dalās muzejniece, uzsverot, ka pēdējos gados pirts kultūra atdzimst, pateicoties pirtniekiem. □

Caur seniem rakstiem, dainām un literatūru

Par latvisko pirti un ar to saistītām gadsimtiem senām tradīcijām vēsta gan folklorā, gan rakstīti avoti.

Mācītājs Pauls Einhornš 1655.gadā savā darbā “Historia Lettica” raksta: “Latviešiem bijusi laba veselība, nav daudz slimību, ja saslimuši, tad viņiem bijušas speciālas sievas, kas tos uz pirti vedušas un tur palīdzējušas, kur bez šaubām mānticībai un burvestībām piemētusi liela loma. Pat ziemas stiprākā salā tie no pirtīm lec aukstā ūdenī un tad tikai dodas uz istabu.”

Folklorā atrodama gan stāsta par pirts praktisko, gan emocionālo, mistisko nozīmi cilvēka dzīvē. Kā zināms, pirtī ne tikai mazgājās un pērās, tā bija vieta, kur dzima bērni, kur apkopa jauno māmiņu un mazuli. Par to stāsta daudzas tautasdziesmas. Cēsu apriņķī pierakstīta šāda liriska daina:

*Laima vilka zaļu jostu
Deviņiem kamoļiem;
To apjoza sieviņām,
Laimas pirtī peroties.*

Ar pēršanu un pirti saistīti dažādi ticējumi: Sestdienas vakarā, atstājot pirtī spaini ar siltu ūdeni un iekšā slotu, tad Laima nākot mazgāties. Atstājējam viņa būšot palīdzīga; Dzelžu tēvs, dzelžu māte, dzelžu pirti kurināja./ Kas var dūmus savienot, tas var vietu sadziedēt; Tai vietā, kur ar slotu uzsit pirmo sitienu, pirmo reiz pirtī būdams, tur drēbes vienmēr visvairāk plīstot.

Cik nozīmīga vieta lauku sētās ikdienā bija pirtij, lasāms daudzu latviešu klasiķu darbos. Apsīšu Jēkabs, Neikenu Juris, Rūdolfs Blaumanis, Jānis Jaunsudrabiņš, Jānis Ezeriņš, Edvarts Virza un citi, pat rakstot par sadzīviskām norisēm, apliecina pirti kā neatņemamu dzīves daļu. Tēlaini pašu pēršanās rituālu apraksta E.Virza darbā “Straumēni”:

“Pirts kurināšana sestdienās bija vectēva uzdevums, un, kad dū-

mi sāka kāpt ārā pa durvīm un lodziņu, izklīdzdami vītulu zaros un pazarēs, māju ļaudis zināja, ka darbiem jāmet miers. Pirmie ieradās vīri ar slotām, divējiem un baltiem krekliem padusēs. Kad visi bija sagājuši pirtī un durvis un lodziņš bija notaisīti cieti, trīs vai četri ūdens pilni ķipji, uzlieti sakarsušiem akmeņiem, radīja svelmainu garu, pret kuru nieks bija viskarstākā pusdienas bezvēja saule. Vīri vaidēja, gulēdami uz lāvām, pērdamies bērsa slotām, un viņu vēdieniem nāca līdzīti vēl trīskārt karstāks gaiss. Viņi sprieda, ka, ja suņģā svelme klūgas padara lunkanas, tad tādas tā spēš padarīt arī miesas. Un tiešām – šis karstums izdzina sāpes no krustiem, mugurām un kājām, un, kad vīri iznāca priekšīnā sarkanām miesām, kas bija aplīpušas bērsa lapām, un izgāja laukā atpūsties un aplieties ar aukstu ūdeni, viņi jutās atjaunoti.” □

Izbūvē ēkās un atsevišķi

Pēdējos trijos gados Amatas, Jaunpiebalgas, Pārgaujas, Raunas, Priekulu un Vecpiebalgas apvienotā būvvalde ekspluatācijā pieņēmusi desmit pirtis. Līgatnes novada būvvaldē iesniegtas 12 būvniecības ieceres par pirtīm kā atsevišķām ēkām. Ekspluatācijā nodota viena

pirts. “Starp tām ir gan mazas ģimenes pirtiņas, gan atpūtas pirtis, kas paredzētas ne tikai ģimenei. Pēdējos gados lielākoties pirtis izbūvē dzīvojamās mājās vai saimniecības ēkās,” pastāsta Līgatnes pašvaldības būvvaldes vadītāja, arhitekte **Dace Gradovska**. Viņa vērtē, ka savulaik praktisku apsvērumu dēļ pirtiņas

būvēja nelielas, jo tās bija jāpiesilda, jānotur karstums, bet siltumizolācijas nebija. Cik lielu pirti būvēt, katram savi apsvērumi, svarīgākais – lai justos labi. Dace atzīst, ka pašai, kad piemin pirti, pirmās asociācijas ir par lauku pirtiņu, guļbūves ēku. Tāds priekšstats ir no bērniņas. □

Var arī tā. Kubls

Jaunpiebaldzēniete **Ieva Dūrīte** atzīst, ka aizvien iecienītāki kļūst kubli. Tajos var karsēties ūdenī un skatīties zvaigznēs vai mākoņos. “Kādreiz bija baļļas, kubli ir modernāki. Tiem, kam patīk vannas, patīk arī karsēties kublā,” teic Ieva. Viņa piedāvā kubla nomu. “Brauc ģimenes ar bērniem,

viņiem ļoti patīk. Īpaši jau bērniem. Kublu iznomā ģimenes ballītēm. Lai nav visu laiku jāsež pie galda, var ieiet kublā, pasēdēt ūdenī svaigā gaisā. Ir arī hidromasāža. Izkāp ārā, un ir kontrasts – karsts un auksts,” pastāsta Ieva un atklāj, ka ir doma iegādāties pirti uz riteņiem, kuru arī varētu piedāvāt nomai. “Drēgnā vai aukstā laikā sildī-

ties kublā vai pirtiņā vienmēr ir patīkami,” pārliecināta Ieva.

Lauku viensētā ir arī melnā pirts. To cēlis vīra vecvectēvs. “Tajā nav elektrības, peramies sveču gaismā. Tajā ejam tikai ģimene,” uzsver jaunpiebaldzēniete un piebilst, ka pašai vecā pirtiņa tomēr tuvāka. □

Lappusi sagatavojusi
SARMĪTE FELDMANE

Projektu finansē
Mediju atbalsta fonds
no Latvijas valsts
budžeta līdzekļiem

MAF
Mediju atbalsta fonds